

השערויה שהכתה גלים כה רבים סביב ההכנה והמשלוח של תערוכת הציור הישראלית שנפתחה זה עתה בפאריס, מעלה מחדש, והפעם בקנה מידה ציבורי גדול יותר, את כל מכלול הבעיות הכרוכות בתערוכות אמנות ישראלית בחו"ל. למעשה עלולה היתה שערויה דומה להיווצר כמעט לפני כל תערוכת אמנות שנשלחה לחו"ל. הסיבה היחידה ששערויות כאלה לא היכו גלים בדומה לאחרונה, הוא קשר השתיקה וההשתקה המזור ששרר בשעת ארגון התערוכות האלה. מאז קום המדינה, השתתפו אמנים ישראלים בתערוכות רבות, שהיו צריכות לייצג את ישראל בזירות שונות במרכזי התרבות בעולם מסאן פאולו בברזיל ועד פאריס, ונציה וניו יורק. משום מה, לא ידע כמעט איש, מלבד המשתתפים עצמם, פרטים כלשהם על תערוכות אלה. לציבור הגיעו ידיעות בצורת כרוניקות קצרות בעיתונות בנוסח: "בביאנלה האחרונה השתתפו האמנים הישראלים..." שום תיאור של המוצגים לא נמסר, כמעט לא ניתנה תגובת הביקורת בחו"ל ונראה כאילו לא הוסקו שום מסקנות בנוגע לתצוגה עצמה. קשה להניח ששתיקה זו היא תוצאה של הצלחות מרעישות וביקורת נלהבת בחו"ל, מאחר שאם הצליח צייר כלשהו, מיד הובא הדבר לידיעת הציבור, ולעיתים בצורה מופרזת. בעיית ארגון ההשתתפות בתערוכות בינלאומיות אינה ספציפית לארצנו, ותמיד המבוכה וחוסר האונים שגילו הצרפתים בביאנלה לצעירים בפאריס, אך הבעיות שלנו נראות כניתנות יותר לפתרון מתקבל על הדעת דווקא משום היותנו ארץ קטנה ובעלת פוטנציאל אמנותי מצומצם יותר, לפחות מבחינה סטטיסטית. בפאריס חיים ויוצרים מחמישים עד שבעים אלף ציירים ופסלים. בחלקם הם צרפתים ובחלקם אמנים שהגיעו לפאריס אחרי הישגים בארצותיהם. מתוך מספר עצום כל כך של אמנים, אפשר למצוא שם מ-300 עד 500 בעלי רמה אפילו לפי הביקורת הליברלית ביותר, כלומר, פחות מאחוז אחד! וזה לאור העובדה שפאריס היא מרכז תרבותי המושך את מיטב ציירי העולם.

אפילו נשאיר שוליים רחבים ל"גניוס היהודי" ולעדיפות האינטלקטואלית של עם ישראל (אם כי לגמרי לא הוכח שעדיפות זו כוחה יפה גם לגבי העלאת רמתה של יצירה אמנותית), דומה כי אפשר לקוות למצוא בארץ לא יותר מ-20 ציירים ופסלים בעלי רמה מספקת כדי לקבוע לעצמם אחיזה כלשהי על מפת האמנות הפלסטית של ימינו. מכאן שהמבחר, אם נשאפת רמה גבוהה, יצטרך להיות מתוך כ-20 אמנים.

אמנם, מטבע הדברים, כמעט כל צייר ופסל מניח שהוא חלק מאותה עילית ועל כן תיווצר תחושת קיפוח בין הבלתי נבחרים להציג בחו"ל, גם אם הבחירה תהיה מוצדקת ביותר. דבר זה הוא בלתי נמנע, מאחר שהאמנות אינה דמוקרטית, לא כל האמנים הם בעלי הישגים

שווים ולא לכולם סיכוי שווה, והמדובר כאן ברמה אמנותית ולא במערכת מרפקים. כמובן שאפשר לטעון, כי תערוכה ישראלית בחו"ל צריכה לייצג חתך אופייני של רמת

האמנות בארץ מתוך הדגש הממוצע האופייני ולא דווקא המשובח ביותר - אם כך אפשר לשים לתוך קלפי גדולה את שמות כל הציירים והפסלים ולהגריל.

אך עם נדחה את שיטת הקלפי, מה דמות צריכה להיות לתערוכה ישראלית בחו"ל, ואיך אפשר להרכיבה?

אם אנו רוצים לשמור על רמה, יש רק מספר מצומצם של אפשרויות לכך: א) תערוכה שתייצג "ציור ישראלי" במידה שקיים ציור ישראלי ספציפי; ב) תערוכה שבה תשתתף קבוצה מצומצמת של ציירים הקרובים זה לזה לפי קו החיפושים הטכניים שלהם, כגון: ציירים קונקרטיים, אקספרסיוניסטיים-אבסטרקטיים וכו'; ג) קבוצה בעלת גישה דומה, גם אם מבחינת התפיסה הטכנית הם שונים זה מזה.

האפשרות הראשונה כמעט אינה קיימת למעשה. לא ידוע עדיין לאיש מהו "ציור ישראלי" מבחינת השוני שלו מציור אחר. אמנם יש ציירים העוסקים בנושאים יהודיים או מציירים את נוף הנגב (או צפת והכינרת) אך אלה יוכלו להשתלב לתוך שתי הקבוצות האחרות. שתי האפשרויות האחרונות, שצוינו לעיל, מאפשרות תערוכה בעלת אחידות מסוימת, אך נאמר כבר במפורש שהתערוכות חייבות להתבסס על מספר מצומצם של אמנים, כדי שכל אחד מהמשתתפים יוכל להיות מיוצג היטב ולא ע"י פרגמנטים בלבד. קיימת גם אפשרות נוספת של הצגת שניים-שלושה אמנים שונים לחלוטין זה מזה, שיהיו מיוצגים ע"י מספר רב של עבודות שיאפשרו לתהות על תפיסתו של כל אחד מהם בצורה יסודית. ייתכן שדרך זו היא עדיפה, מאחר שאין באפשרותנו להציג אמנים רבים בלי לחזור פעמים רבות על אותם המשתתפים.

#### איך להרכיב תערוכה כזאת?

כל צוות שופטים, אם מהארץ או אורחים מחו"ל, הבא לקבוע מי ישתתף בתערוכה כזאת עומד לפני שני קשיים עיקריים, מלבד קביעת הרמה האמנותית של המוצגים. הקושי הראשון הוא ניסיונות ההשפעה של קבוצות-לחץ שונות, והשני הוא חוסר האפשרות הפיזית לעבור מאטלייה לאטלייה ולהכיר את כל האמנים המפוזרים בכל הארץ.

נוצרו בארץ קבוצות אמנים ופסאודו-אמנים שונות. המשותף הוא, שהן מהוות קבוצות לחץ הדואגות בצורות שונות לאינטרסים של חבריהן. מכל הקבוצות האלה אין אף אחת, שתוכל לציין בפה מלא וביושר גמור, כי כל חבריה הם בעלי רמה גבוהה ללא יוצא מהכלל, וכך מופעל הלחץ על חשבון הרמה האמנותית.

אולי יש ממש בהצעה של עריכת קטלוג כולל לאמני הארץ. כל צייר שערך תערוכה יחיד (או עפ"י כל קנה-מידה אחר שייקבע), יוכל להגיש לקטלוג זה מספר צילומים מיצירותיו בתוספת פרטים אישיים. כדי שקטלוג כזה יהיה מעודכן, תינתן אפשרות לכל צייר להחליף את הצילומים מדי פרק זמן.

קטלוג כזה יאפשר לצוות שופטים להכיר את עבודות כל היוצרים בשדה האמנות הפלסטית, בלי להיות נתון ללחץ של קבוצות השפעה שונות, וכן יאפשר את הכרת הציירים בלי לנדוד ברחבי ישראל.

## לפרשת התצוגה של אמנים ישראלים בחו"ל

הארץ / 9.2.62

מדי פעם מתבשר הציבור בארץ על פעילות אמנותית של ציירים ופסלים ישראלים בחו"ל. מגיעות ידיעות על הצלחה של אמן ישראלי זה או אחר בתערוכה, הנערכת באחד ממרכזי התרבות, ועל השתתפות אמנים ישראלים בתערוכות בינלאומיות שונות. כל הצלחה כזאת יקרה ללב הציבור, אף שבדרך כלל הוא אינו יודע את הפרטים ומסתפק באינפורמציה נוסח שמועות, או כפי שהיא נמסרת על ידי העיתונים אף שלעיתים אינה מהימנה כל צרכה ומשמשת בעיקר פרסום לצייר ו/או לגלריה שהוא קשור בה.

עצם העובדה שאמן ישראלי מוצג בגלריה או תערוכה בחו"ל, מעוררת בדרך כלל רחשים סנטימנטליים בלב הקורא הישראלי, המקבל ידיעה זו כהוכחה להכרה בינלאומית באמנות ישראלית. אולם, למעשה, הדרכים להצגת אמנות ישראלית הן פרוזאיות הרבה יותר ולא תמיד דווקא לתפארתה של אמנות ארצנו. קיימות ארבע אפשרויות עיקריות להשתתפות אמנים ישראלים בתערוכות בחו"ל:

### תערוכות רשמיות

כאשר מוזמנת מדינת ישראל באורח רשמי להשתתף באחת התערוכות הבינלאומיות בחו"ל, מופנית הזמנה זו ע"י משרד החוץ למדור לציור של המועצה הציבורית לתרבות ואמנות. מדור זה הציע את ד"ר חיים גמזו למורשה בענייני תצוגת-חוץ לתקופה של שנתיים, והוא, לאחר שנתמנה ע"י שר החינוך והתרבות, קובע את המי ומה ראוי לייצג את אמנות ישראל בשער הבינלאומי. הסדר זה חל על הביאנלות בוונציה ובסאו-פאולו, הביאנלה לצעירים בפאריס והתערוכות הבינלאומיות האחרות. זהו הייצוג הרשמי היחיד של ישראל בחו"ל.

### הזמנות אישיות

מספר מצומצם מאוד של אמנים ישראלים מוזמן לעתים באופן אישי ע"י מוסדות אמנות בחו"ל. הזמנה כזאת באה בדרך כלל לאמן בעל שם בינלאומי, וחשיבותה היא ראשונית במעלה, על אף היותה מצומצמת כפי שמסתבר מעצם טבעה. לכאן יש לשייך את ההזמנה ליוסף זריצקי להשתתף בתערוכה הבינלאומית בסיאטל (מדינת וושינגטון) ע"י זנדברג, מנהל המוזיאון "סטדליק" שבאמסטרדם, ותערוכתו של מרדכי ארדון באירופה, אף היא ביוזמתו של זנדברג מ"סטדליק".

### יוזמה פרטית של ציירים

אמנים ישראלים רבים הנמצאים בחו"ל, מנסים תוך כדי שהותם שם לערוך תערוכות. כמעט כל צייר יכול תמורת תשלום - בדרך כלל תשלום גבוה ושונה לפי חשיבות הגלריה - לערוך תערוכה בחו"ל. אולם המחיר הגבוה והיוקרה הנמוכה מ"תערוכה קנויה",

עוד נוהג שאינו כשורה היא "שיטת הקטטורופה". עד הרגע האחרון לפני היציאה, אין איש יודע אם בכלל תתקיים תערוכה ורק בימים האחרונים סמוך ל"שעת האפס", מתחילה פתאום פעילות קדחתנית והתרוצצות משונה. אמנם יש שהזמנה מגיעה ארצה זמן קצר לפני קיום התערוכה, אולם בדרך כלל ידוע עליהן זמן רב מראש. אין כל סיבה שלא יתכוננו לתערוכות כאלה בפרק זמן מתקבל על הדעת, שיספיק כדי להציג את התערוכה בארץ לפני שתצא כדי שיוכל כל המעוניין לדעת כיצד מייצגים אותו בחו"ל. העובדה שהדברים לא ייעשו בחדרי חדרים, תאפשר ביקורת מסוימת של הקהל, של חובבי האמנות ושל המבקרים, ותקשה על הסחות דעת. אם כך ינהגו, יש לקוות כי תשופר רמת התערוכות המייצגות את ישראל בחו"ל.